

Nr 70

av herr Hermansson m. fl.
angående de privata städbolagen.

Städning är ett mycket viktigt arbete för ett samhälle. Arbetsplatser, hem, gator, offentliga lokaler och platser – inget av detta skulle i längden kunna fungera utan städning. Städningen är nödvändig. Den har betydelse långt utöver vad allmän hygien och trivsel kräver.

Detta erkänns allmänt. Skulle all städverksamhet upphöra inser var och en lätt att detta snart skulle få allvarliga följder. Tvärtemot vad som brukar framhåvas gäller: städningen är ett uppskattat arbete.

Uppskattad är däremot inte den personal som utför yrkesmässig städning. Den brukar ses över axeln. Den har alltid fått hålla till godo med låga löner. Den har i sin egeneskap av städpersonal ett – omotiverat – lågt socialt anseende.

Den yrkesmässiga städpersonalens antal har skattats till mellan 100 000 och 150 000 personer. Till den helt övervägande delen är det fråga om kvinnlig arbetskraft. Endast renhållning av gator och liknande liksom viss industristädning utförs mestadels av män. Inom industrin handlar det inte sällan om män som slitits ut i den egentliga produktionen och därefter får städarbete som en sorts reträttspost. Inom industrin förhåller det sig också inte sällan så, att arbetarna får städa sina egna arbetsplatser. Annorlunda förhåller det sig dock med den administrativa personalen. I stor utsträckning är städpersonalen deltidsarbetande. Deltidsarbetande kvinnor, vilka ofta har ringa erfarenhet av arbetsliv och därmed ofta inte är medvetna om sina fackliga och sociala rättigheter, är ett extra attraktivt byte för den som vill sko sig på andras arbete. Är de dessutom invandrare har de än svårare att känna till och hävda sin rätt. Många städarbetare är invandrare.

Entreprenadföretag inom städbranschen har blivit ett allt vanligare spekulationsobjekt. Städföretagens antal har växt mycket kraftigt under de senaste åren. En genomräkning av antalet städföretag i yrkesdelen av Storstockholms telefonkatalog ger vid handen att städföretagens antal där ökat med inemot 75 % på 4 år, vilket framgår av följande tabell:

Antal städföretag i Storstockholms telefonkatalog

År	Antal
1969	106
1972	151
1973	176

Fakta om städföretagens arbetssätt finns bl. a. redovisade i en bok av författarparet Marit Paulsen och Sture Andersson med titeln: "Du skulle gråta om du visste. . ." (Rabén och Sjögren 1973). De fakta författarna

redovisar bestyrker att städföretagens metoder att utsuga sin arbetskraft är ännu grövre än vad som kan betecknas som gängse i den svenska ekonomin.

Av den starkt växande mängden städföretag brukar ett 20-tal betecknas som "seriösa" företag. Det seriösa består i att de är medlemmar i SAF och att de tecknar avtal med Fastighetsanställdas förbund. Dessa företag beräknas ha omkring 30 000 anställda.

Övriga företag verkar utan att sluta avtal. Ofta rör det sig om korttidsföretag, tillfälliga bildningar för lätta och snabba pengar åt sina ägare. Det rör sig om företag vilkas omsorg om sina anställdas arbetsvillkor och sociala villkor står i ett omvänt förhållande till deras omsorg om ägarnas vinster.

Att vinsterna för städföretagen är goda visar deras antalsmässiga ökning. Det största företaget ASAB redovisade 1968 och 1969 utdelningar på över 40 %. Ingenting pekar på att de senaste åren skulle ha givit sämre.

Sämre blir det däremot för städerskorna. I Paulsens och Anderssons bok berättar en städerska, att när ett städbolag tog över administrationen av städningen på den arbetsplats hon städar, minskades städpersonalen från 83 till 61 personer. Likaså minskade lönerna. Däremot minskade inte det utrymme man hade att städa. Hennes förtjänst hade månaden innan städbolaget övertagit städningen varit 725 kronor för 400 m². Månaden efter fick hon 706 kronor för städning av 800 m². Exempel av denna typ anförs så ofta, inte bara i den refererade boken utan också i pressen och av städarbetare, att deras relevans måste anses väl styrkt. Det företag som skildras i exemplet tillhör de s. k. "seriösa" företagen.

Städföretagens arbetsmetoder kan i korthet beskrivas på följande sätt:

När ett företag lämnar in ett anbud på städning beräknar man "städfrekvens" och gör upp ett städprogram som grundval för ett kostnadsförslag. Eftersom anbudsgivning i dessa fall närmast enbart handlar om priset, gäller det för städföretagen att konstruera billiga städprogram. Kvaliteten på städningen skulle om programmen följdes bli helt undermålig. Men det blir den inte.

Städerskorna arbetar i allmänhet på beting. Men de följer allmänt inte de uppgjorda programmen utan städar långt mer. Härtill bidrar flera faktorer. Dit hör att städerskor liksom andra arbetare vill göra sitt arbete ordentligt och inte gärna lämnar ett arbete halvgjort. De får för det andra i allmänhet order av sin arbetsledning inte att följa programmet utan att "städa som hemma". För det tredje städar städerskorna mer än vad de skulle behöva enligt programmen, därför att de vill undvika konflikter med övrig personal på arbetsplatsen.

Städföretagen baserar sina anbud på alltför dåliga städprogram men får ett hyfsat arbete utfört av städerskorna. På så vis tjänar städföretagen stora pengar. De som kläms åt är städerskorna — vilka redan före städföretagens guldålder varit mer än nog undanskuffade.

Städföretagens verksamhet måste kontrolleras och granskas. Härför talar tillräckligt de skäl som framkommit vid den ovan givna redovis-

ningen av förhållandena inom branschen. Vidare talar en rad andra skäl härför. Skattesmitning och uraktlåtenhet att fullgöra sociala skyldigheter mot de anställda är också vanliga företeelser. Många av städföretagen anställer inte sin arbetskraft utan använder sig av arbetare med B-skattesedel eller försöker förmå dem man utnyttjar att skaffa sådan sedel. Också härigenom klarar de sig undan en stor utgiftspost.

Det bör också påpekas att yrkesskade- och olycksfallsförhållandena beträffande städpersonalen är otillfredsställande undersökta. Starka skäl finns för antagandet att olycksfallsfrekvensen i branschen är skenbart låg. Städningen är ett påfrestande arbete med ibland tunga lyft, med kemikalier som kan ge eksem m. m.

Bland städarbetarna är förslitningssjukdomar som ryggbesvär, ont i axlar och knän vanliga yrkessjukdomar. Men yrkesskador av denna karaktär kommer inte in i yrkesskadestatistiken och berättigar framför allt inte till yrkesskadeförsäkring. Bara fall från stegar eller i trappor eller liknande akuta och påtagbara skador hänförs i städarbetarnas fall dit. Dessa förhållanden bör också undersökas.

Givetvis berör denna fråga också en rad förhållanden som städbolagen kan utnyttja. Hit hör de sociala rättighetsreglernas styvmoderliga behandling av deltidarbete. Hit hör också den bristande barntillsynen. Städerna hänvisas ofta till arbetstid som allmänt betraktas som obekvämt men får ofta inga tillägg härför. Många av dem har svårt att arbeta på andra tider. Deras situation blir således ett exempel på hur bristen på barntillsyn kan utnyttjas som ett effektivt vapen i arbetsköparnas händer.

Inte bara en rad privata företag utan även statliga myndigheter och verk — här inberäknas även primär- och sekundärkommunala institutioner — anlitar alltmer städföretag. Man sparar in på städpersonalen och lämnar i stället ut arbetet på entreprenad. Erfarenhetsmaterial pekar på att detta verkar starkt negativt på städningens kvalitet, av skäl som ovan framgått. Det pekar också på att det som besparingsåtgärd dessutom är föga effektivt. HSB i norra Storstockholm har beräknat att man sparar in 20 % av städkostnaderna genom att städa i egen regi. Tidningen Aftonbladet, som tidigare anlitat städbolag, har under tre år sparat in 719 000 kr. genom övergång till egna städare. Med tanke härpå, men också med tanke på det sätt på vilket städbolagen i allmänhet agerar mot sina anställda, föreligger starka skäl att riksdagen måtte hemställa hos regeringen att denna rekommenderar de verk och myndigheter som står under dess kompetensområde att återgå till fast anställd städpersonal och i förekommande fall överge entreprenadsystemet. Detta skulle ge många städarbetare väsentligt tryggare anställningsförhållanden.

Med hänvisning till ovanstående föreslås

att riksdagen beslutar

1. att hos regeringen hemställa om en utredning om förhållandena inom städbranschen, syftande till sanering och kontroll av denna bransch,

2. att hos regeringen hemställa att den till myndigheter och verk under dess kompetensområde utfärdar anvisningar och rekommenderar att städning inom offentliga myndigheter skall handhas av fast anställd personal och att entreprenadsystemet härvidlag överges.

Stockholm den 15 januari 1974

C.-H. HERMANSSON (vpk)

EIVOR MARKLUND (vpk)

KARIN NORDLANDER (vpk)

LARS WERNER (vpk)

i Tyresö

GUSTAV LORENTZON (vpk)

NILS BERNDTSON (vpk)

SUNE OLSSON (vpk)

i Stockholm